

ISHLAB CHIQARISH TANNARXINI KAMAYTIRISHDA RAQAMLI YECHIMLAR VA AVTOMATLASHTIRISHNING ILMIY-IQTISODIY AHAMIYATI

Yusupov Farrux ochilbayevich

1- kurs Magistrant Osiyo xalqaro Universiteti Xorazm filiali

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada ishlab chiqarish tannarxini kamaytirishda raqamli yechimlar va avtomatlashtirish tizimlarining o'zini ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilingan. Hozirgi bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish, resurslardan samarali foydalanish va ishlab chiqarish xarajatlarini qisqartirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Maqolada ishlab chiqarish tannarxining iqtisodiy mohiyati, uning tarkibi, raqamli texnologiyalar va avtomatlashtirish vositalarini joriy etish orqali tannarxni pasaytirish mexanizmlari yoritilgan. Shuningdek, sanoat tarmoqlarini raqamlashtirishning iqtisodiy samaradorligi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: ishlab chiqarish tannarxi, raqamli yechimlar, avtomatlashtirish, raqamli iqtisodiyot, xarajatlarni optimallashtirish, ishlab chiqarish samaradorligi.

Zamonaviy iqtisodiyot sharoitida ishlab chiqarish korxonalarining barqaror faoliyat yuritishi ko'p jihatdan mahsulot tannarxiga bog'liqdir. Tannarx darajasining yuqori bo'lishi mahsulot narxining oshishiga, raqobatbardoshlikning pasayishiga va foyda miqdorining qisqarishiga olib keladi. Shu sababli ishlab chiqarish tannarxini kamaytirish masalasi har bir korxona oldida turgan muhim iqtisodiy vazifalardan biri hisoblanadi.

So'nggi yillarda raqamli texnologiyalar va avtomatlashtirish tizimlarining jadal rivojlanishi ishlab chiqarish jarayonlarini tashkil etishda tub o'zgarishlarni yuzaga keltirdi. Ishlab chiqarish jarayonlarini raqamlashtirish orqali resurslardan oqilona foydalanish, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va ortiqcha xarajatlarni kamaytirish imkoniyati paydo bo'lmog'unda [1].

Ishlab chiqarish tannarxining mohiyati va tarkibi

Ishlab chiqarish tannarxi mahsulotni ishlab chiqarish jarayonida sarflangan barcha moddiy, mehnat va moliyaviy resurslar yig'indisini ifodalaydi. Ushbu ko'rsatkich korxona iqtisodiy faoliyatining asosiy natijaviy ko'rsatkichlaridan biri bo'lib, mahsulot narxini belgilashda muhim ahamiyat kasb etadi [2].

Ishlab chiqarish tannarxi tarkibiga quyidagi asosiy xarajatlar kiradi:

xomashyo va materiallar xarajatlari;

mehnat haqi va ijtimoiy ajratmalar;

energiya va yoqilg‘i xarajatlari;
amortizatsiya ajratmalari;
umumishlab chiqarish va boshqaruv xarajatlari.

Mazkur xarajatlarning har birini optimallashtirish ishlab chiqarish samaradorligini oshirish imkonini beradi.

Raqamli yechimlar tushunchasi va ularning ishlab chiqarishdagi o‘rni

Raqamli yechimlar deganda ishlab chiqarish jarayonlarini boshqarish, nazorat qilish va tahlil etishga xizmat qiluvchi axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga asoslangan tizimlar tushuniladi. Ular ishlab chiqarish jarayonlarida yuzaga keladigan ma’lumotlarni tezkor yig‘ish va qayta ishlash imkonini beradi.

Korxonalarda keng qo‘llanilayotgan raqamli yechimlarga ERP tizimlari, avtomatlashtirilgan rejalashtirish va hisob-kitob dasturlari kiradi. Ushbu tizimlar yordamida ishlab chiqarish xarajatlarini aniq hisobga olish va ularni tahlil qilish mumkin bo‘ladi [3].

Avtomatlashtirish va uning iqtisodiy ahamiyati

Avtomatlashtirish ishlab chiqarish jarayonlarida inson mehnatini texnik vositalar yordamida qisqartirishni nazarda tutadi. Avtomatlashtirilgan ishlab chiqarish tizimlari yuqori aniqlik va barqarorlikni ta’minlaydi.

Avtomatlashtirishning asosiy afzalliklari quyidagilardan iborat:

mehnat xarajatlarining qisqarishi;
ishlab chiqarish tezligining oshishi;
mahsulot sifati barqarorlashuvi;
ishlab chiqarishdagi yo‘qotishlarning kamayishi.

Natijada ishlab chiqarish tannarxi pasayadi va korxona foydasi oshadi [4].

Sanoatni raqamlashtirish va avtomatlashtirish jarayonlari

Sanoatni raqamlashtirish ishlab chiqarish jarayonlarini zamonaviy texnologiyalar asosida qayta tashkil etishni nazarda tutadi. Bu jarayonda avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari muhim o‘rin tutadi.

O‘zbekiston Respublikasida sanoat tarmoqlarini raqamlashtirish bo‘yicha qabul qilingan davlat dasturlari ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va tannarxni kamaytirishga qaratilgan [1].

Raqamli texnologiyalar yordamida xarajatlarni optimallashtirish

Raqamli texnologiyalar yordamida ishlab chiqarish jarayonlaridagi ortiqcha xarajatlarni aniqlash va bartaraf etish mumkin. Masalan, energiya resurslari sarfini nazorat qilish orqali energiya tejamkorligini oshirish mumkin.

Bundan tashqari, raqamli tahlil tizimlari yordamida xomashyo isrofini kamaytirish va ishlab chiqarish rejalarini aniq tuzish imkoniyati yaratiladi [5].

Raqamli yechimlarning iqtisodiy samaradorligi

Raqamli texnologiyalarni joriy etish dastlab investitsiya talab qilsa-da, uzoq muddatda yuqori iqtisodiy samaradorlikni ta'minlaydi. Ishlab chiqarish xarajatlarining qisqarishi va mehnat unumdorligining oshishi korxona moliyaviy natijalarini yaxshilaydi.

Xulosa qilib aytganda, ishlab chiqarish tannarxini kamaytirishda raqamli yechimlar va avtomatlashtirish tizimlari muhim ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy texnologiyalar ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish, resurslardan samarali foydalanish va ishlab chiqarish samaradorligini oshirish imkonini beradi. Raqamlashtirish va avtomatlashtirish korxonalarning raqobatbardoshligini oshirishda asosiy omillardan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishga oid farmon va qarorlar. – Toshkent.
2. Abdulkarimov A.A. Korxona iqtisodiyoti. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2020.
3. G‘ulomov S.S. Raqamli iqtisodiyot asoslari. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021.
4. Ahmedov D.X. Ishlab chiqarish tannarxi va uni kamaytirish yo‘llari. – Toshkent: Fan, 2019.
5. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия. – Москва: Новое знание, 2020.
6. Шеремет А.Д. Управление затратами на предприятии. – Москва: Экономика, 2019.